

Text a foto: Jana Zapletalová

Záchrana unikátních štukových dekorací

Renesanční a barokní štukové dekorace a sochy z rukou umělců od Luganského jezera nalezneme na stovkách uměleckých památek v České republice. Některé z nich potřebují čas od času zásah restaurátorů. Na záchraně jednoho uměleckého klenotu evropské kultury se nyní společně podílejí dvě univerzity z České republiky a Švýcarska.

Katedra dějin umění Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci spolupracuje již několik let s restaurátory ze švýcarské univerzity SUPSI (Scuola universitaria professionale della Svizzera italiana) v Mendrisiu na studiu a záchraně štukových dekorací v České republice. Specialisté a studenti z obou univerzit pracují společně na památkové ochraně jedinečných štukových dekorací v sale terreně Arcibiskupského zámku v Kroměříži, památky světového významu zapsané na seznamu UNESCO.

Sala terrena se svou unikátní štukovou, sochařskou a malířskou výzdobou tvoří nejceněnější uměleckou část zámku. Štukové dekorace vytvořil Berniniho následovník Baldassarre Fontana z Chiassa na konci 17. století. Fontanova umělecká díla patří k tomu nejlepšímu, co kdy ve střední Evropě v technice štku vzniklo. Jelikož prostory sal terren, tedy přízemních sálů obrácených do zámecké zahrady, dlouhodobě trpí přirozenou vysokou vlhkostí, štukové sochy a dekorace začaly vykazovat známky poškození.

Studenti restaurování ze švýcarské univerzity SUPSI studují společně se studenty dějin umění Univerzity Palackého v Olomouci

Co je uvnitř štuků?

Štukové dekorace váží desítky kilogramů. Ke zdem a klenbám bývaly fixovány pomocí důmyslných výtuhů z kovu, dřeva a cihel. Ve většině štukových andlíků, ovocných festonů a dalších dekorací bychom našli množství armatur z kovových prutů, hřebů, hřebíků a drátů... v podstatě takové drátěné kostry. Ty postupně v několika vrstvách umělci obalovali štukovou hmotou na bázi jemného písku,

Saly tereny se nacházejí v přízemí Arcibiskupského zámku v Kroměříži, dnes na seznamu památek UNESCO. Bohaté štuky jsou dílem švýcarských umělců

hašeného vápna a vody s různými příměsemi jako například mramorovou moučkou, sádro ad. Z této hmoty štukatěři modelovali přímo na stěnách a klenbách požadované tvary.

Baldassarre Fontana podobně jako řada jiných umělců přidával do jádrové omítky sádro. Díky této příměsi se mu lépe modelovalo a štuková hmota rychleji usychala. V tom je však kámen úrazu. Sádra patří k hydrofilním materiálům, tj. přitahuje vodu. Když vlhkost či voda pronikne prasklinami, často i mikroskopickými, které se stářím vytvářejí ve stěnách a dekoracích, k jádrové omítce, sádra vodu k sobě naváže. Jenže jádrová omítka se sádrou přímo obaluje kovové armatury! A ty po určité

Kvůli zkorodovanému železu uvnitř se štukovému andělovi rozpukla hlava. Foto provizorní fixace před restaurátorským zásahem.

Studenti prováděli rovněž zkoušky čištění povrchů pro určení původní barevnosti.

Prof. Giovanni Nicoli a prof. Alberto Felici ze SUPSI studují poškození štukového anděla

době začnou korodovat a pomalu ztrácejí nosnou funkci. To se stalo v Arcibiskupském zámku v Kroměříži, kde některé štukové dekorace na klenbách visí na zkorodovaných železných armaturách, takže hrozí zřícením a nevratným poškozením této výjimečné památky.

Mezinárodní workshop

Česko-švýcarský interdisciplinární tým složený z historiků umění, restaurátorů a technologů se během dvoutýdenního workshopu v roce 2022 pokusil zmapovat stav poškození a rozklíčovat příčiny degradace štukových dekorací. Restaurátoři konsolidovali několik havarijních situací. Části štukové výzdoby, které hrozily zřícením, museli sejmut z kleneb a po opravě je opět upevnit ve výšce. Některá železa byla natolik zkorodovaná, že se drotila na lístky a doslova zůstávala restaurátorům v rukách. Díky pokročilému přístrojovému vybavení FF UP a SUPSI pro neinvazivní průzkumy uměleckých děl realizoval mezinárodní tým řadu měření a průzkumů. Povrchy štuků zkoumali experti

se studenty pomocí UV indukované viditelné fluorescence. Kolegové z Ústavu pro teoretickou a aplikovanou mechaniku Akademie věd ČR pořídili infračervenou termografii a pomocí mobilní radiografie rentgenové snímky kovových armatur vybraných štukových soch.

Záchrana štuků

Švýcarští kolegové ze SUPSI poskytli své jedinečné know-how v oblasti interdisciplinárního průzkumu štukových dekorací, na jejichž ochranu a restaurování se dlouhodobě specializují. Výsledkem společné mezinárodní práce obou univerzit a dalších spolupracujících vědeckých institucí je téměř dvousetstránková výzkumná zpráva, která obsahuje řadu měření, analýz, zkoušek materiálu, technologických postupů a doporučení. Všechny tyto informace by měly v budoucnu pomoci Arcibiskupství olomouckému připravit a naplánovat komplexní restaurátorský zásah. Jeho hlavním úkolem bude co nejcitlivěji nahradit nebo

posílit korodované kovové armatury uvnitř štuků pomocí nekorodujících materiálů jako například tyčí ze skelných vláken. Cílem bude zajistit stabilitu cenných štukových dekorací s co největším ohledem na zachování autenticity umělecké výzdoby a reverzibility restaurátorského zásahu.

Již teď je jasné, že restaurátorský zásah v kroměřížském zámku bude patřit k technologicky extrémně náročným. Zvládnutí zdánlivě neřešitelných úloh a hledání nových a unikátních postupů s využitím nejnovějších technologií a materiálů, i to je jednou z důležitých úloh vědecké práce na univerzitách. Mezinárodní spolupráce a sdílení know-how pomáhá chránit mimo jiné i společné kulturní dědictví naší civilizace.

Text vznikl v rámci projektu Erasmus+ KA220-HED Stucco decoration across Europe (č. 2022-1-CZ01-KA220-HED-000085652).

Co-funded by
the European Union